

*Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde
Dedikodu Hakkında Geçen Beyitlerin
Göstergebilimsel Çözümlemesi*

Ceren Selvi*
Mustafa Yasin Başçetin**

Giriş

Dilbilimin esas kurucusu Saussure'dür. 20. yüzyılda Saussure ile birlikte bir bilim dalı hâline gelmiştir. Saussure ile birlikte dile, sözcük bakış açısı ile bakmak bir kenara bırakılıp dili, bir sistem yani bir dizge olarak ele alma başlamıştır. Bu çalışmalar ile birlikte yapısal dilbilim çalışmaları ortaya çıkmıştır. Saussure'ün düşünceleri çağdaş dilbilim kuramlarının temelini oluşturur. Saussure bir dilbilim yöntemi oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda bir bilgi kuramı oluşturmuştur. Saussure, önce sözü dil yetisinin dışında tutmuş; daha sonra dilin toplumla birlikte meydana geldiğini ve bunun için de söze ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Ona göre dil, bir göstergeler dizgesidir. Tabii ki dil, toplum ile yakından ilişkilidir çünkü dili kullanan toplumdur. Dilin bir önceki dönemden aktarılmış bir ya-

---

* Arş. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, Ankara. ceren.ybu@gmail.com

** Arş. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara. mybasçetin@ybu.edu.tr

pı olduğunu söyler ve bu yapıların değişmezliğini vurgular. Aynı zamanda bu yapılar özgür bir şekilde seçilir; çünkü dizge nedensiz bir anlaşma ürünüdür.

Dizge kavramı TDK Türkçe Sözlük'te “Bir bütün oluşturacak biçimde birbirine bağlı öğelerin bütünü, manzume, sistem.” olarak tanımlanır. Saussure ile birlikte dilbilimde dilin yapısı anlamını almıştır. Saussure, satranç örneği ile dizgeyi açıklar. Satranç oyununda nasıl ki taşlar birbiri ile ilişkiye girdiği zaman oyunun anlamı oluşursa dilin dizgesi içerisinde de öğeler karşılıklı ilişkiler sonucu anlam kazanırlar. Öğelerin tek başına bir anlamı yoktur. Öge değişikliği, dizgeyi önemli derecede etkiler. Bu dizge içerisinde yer alan her sözcük dil içi gösterge olarak kabul edilir. Gösterge, en basit şekli ile “Kendi dışında başka bir şeyi gösteren, düşündüren, onun yerini alabilen, sözcük, nesne, görünüş veya olgulara denir.” şeklinde tanımlanabilir. Göstergeleri inceleyen bilim dalına “göstergebilim” adı verilir. Göstergebilim, birçok bilim dalı ile ortaklaşa çalışır ve birçok alana etki etmiştir. Hayatın her alanında göstergelere rastlamak ve onları çözümlenmek mümkündür. Bir göstergebilimsel analizin yapılabilmesi için gönderici tarafından iletilmek istenen mesajın doğru anlamlandırılması ve yorumlanması gereklidir. Bu yapılırken sadece yüzey yapıda yer alan mesajların değil; derin yapıda yer alan, gizli tutulan, ilk bakışta kolaylıkla anlaşılmayan mesajların da yorumlanması anlamına gelir.

Göstergebilim alanında geliştirilen tüm anlamlandırma modelleri büyük ölçüde birbirine benzeyen bir yapıyı paylaşır. Bu modellerin her biri anlamlandırma çalışmalarına şu ya da bu biçimde katılabilecek üç öğeyi içerir. Bunlar: 1. *Gösterge*, 2. *Göstergenin gönderme yaptığı şey*, 3. *Göstergenin kullanıcılarıdır*. Bu üç öğeden gösterge; kendisinden başka bir şeye gönderme yapan, duyularımızla kavrayabileceğimiz fiziksel bir şeydir ve varlığı, kullanıcıların onu bir gösterge olarak kabul etmelerine bağlıdır (Yılmaz ve Temizkan, 2013, s. 89).

Bununla birlikte göstergeler dil dışı ve dil içi olmak üzere ikiye ayrılırlar. Söz veya yazıyla gerçekleştirilen her türlü eylem dil içi gruba girer. Her sözcük bir dil göstergesidir. İnsan duygu ve düşüncelerini en iyi şekilde dil ile anlatır. Dille gerçekleştirilen iletişim resim, şekil, işaret ve vücut diliyle yapılan iletişimden daha güçlü ve daha kullanışlıdır. Dil göstergeleri dört kavramdan meydana gelmektedir.

Dil Göstergeleri

- a. Gösteren: Dil göstergesinin sese ilişkin somut bölümünü oluşturan ses birimleri bütünüdür. Sessel bir işlevi olup duyum ve algılama düzlemini ilgilendirir.
- b. Gösterilen: Gösterenin zihnimize uyandırdığı düşünce ya da kavramdır. Bu nedenle insandaki kavramsallaştırma ya da düşünce alanını ilgilendirir.
- c. Gönderge: Nesnenin, varlığın kendisi.
- d. Gösterge: Sözcük.

Bu kavramları örneklendirmek gerekirse; *gösteren* gösterenin ses yönünü oluşturur. Sözcük söylendiğinde ya da okunduğunda duyulan ya da görülen sesbirim veya harflerdir. “Masa” sözcüğünü konuşucu seslendirdiği zaman alıcının duyduğu /m.a.s.a./ sesbirimleri gösterendir. Göstereni duyan alıcının zihninde oluşan kavram da *gösterileni* oluşturur. /m.a.s.a./ sesbirimleri ile duyulan gösteren, alıcının zihninde dört ayaklı ve üzerine eşya konulan nesneyi canlandırır. Zihinde meydana gelen bu kavram bize gösterileni verir. Dokunabildiğimiz, kullandığımız ya da gördüğümüz nesnenin kendisi de *gönderge* terimi ile karşılaşılır. *Gösterge* ise sözcüğün kendisini verir.

Göstergebilimi oluşturan bu kavramlar tüm dilbilimciler tarafından kabul edilmiş genel bilgilerdir. Saussure tarafından temelleri atılan dilbilim ve göstergebilim alanları birçok bilim insanı tara-

ından geliştirilmiştir. Bunlardan önemli bir isim Charles Sanders Peirce'dir. Charles S. Peirce göstergebilimin bir bilim dalı olmasını sağlayan isimlerden birisidir. *Semiyotik* adını verdiği bir göstergeler kuramı oluşturmuştur.

Peirce, gündelik konuşmada genel olarak kendisinden başka bir nesneye gönderme yapan her şeyi gösterge olarak adlandırmakta ve gerçekte 'her şeyin gösterge olduğunu' söyleyerek kavramsal tanımlamayı oldukça genişletmektedir. Peirce göstergebilimi şu şekilde tanımlar: "Bir gösterge veya 'representamen', bir kişi için herhangi bir şeyin yerini, herhangi bir bakımdan ya da herhangi bir sıfatla tutan bir şeydir. Birine yöneliktir, bir başka deyişle bu kişinin zihninde eşdeğerli bir gösterge ya da belki daha gelişmiş bir gösterge yaratır. Bu gösterge bir şeyin yerini tutar: nesnesinin yerini. Söz konusu gösterge, bu nesnenin yerini her bakımdan değil de benim kimi kez, representamenin temeli diye adlandırdığım bir çeşit kavrama iletme bakımından tutar. Buradaki "kavram" sözcüğünü, gündelik dilde yaygın olan, bir tür Platoncu anlamda ele almak gerekir" (Yılmaz ve Temizkan, 2013, s. 89-90).

Peirce'ün bu üçlü ayırımına göre sözcükler, birer simgedir. Simge, nesne ile gösterge arasında bir ilişkinin olmadığı gösterge türüdür. Sözcüğün yorumlayan tarafından anlam kazandırılması da bir diğer önemli özelliktir. Simgede, nesne ile gösterge arasında yer alan bağ alışkanlık sonucu ortaya çıkar. Simge, bu alışkanlık sonucu nesnesinin yerini tutar. Bu bağda yorumcunun yeri çok önemlidir. Yorumcu olmazsa aradaki ilişki ortadan kalkar. Çağrışım sonunda bu ilişki meydana gelir. Sözlü dil, simge için güçlü bir temsil alanıdır.

Peirce, simgelerin her zaman soyut ve genel olduğunu söyler. Sözcük ile nesne arasında bir nedensellik ilişkisi yoktur, bu açıdan sözcük soyuttur. Sözcük ile nesne arasındaki alışkanlığa dayanan ilişkiyi toplumun tüm üyeleri bilirler, böylece toplumda iletişim olanaklı olur (Kıran, 2013: 380).

Peirce'ün belirttiği gibi, “vermek”, “kuş”, “evlilik”, “düğün” gibi sıradan her sözcük bir simge örneğidir. Simgeler, sözcüklere bağlı olarak düşünceyi gerçekleştirebilen her kavrama uygulanabilir. Simge, kendisini nesnelere özdeşleştirmez. Simge, zihinsel bir çağrışım sonucu ortaya çıktığı için gerçek bir göstergedir. Yorumcudan bağımsız olarak varlığından söz edilemez (Kıran, 2013: 380).

Peirce'ün üçgeni şu şekildedir: Göstergibilim çözümlemesinde temel amaç, anlamı ve anlam oluşumunu incelemek olduğundan incelediği nesnenin bütüncül, tamamlanmış bir yapı olması beklenir. Göstergibilim, nesnesinin birbirine benzeyen ve/veya benzemeyen özelliklerini ortaya koyarak nesnesinin önceden oluşturulmuş yapısını betimledikten sonra, onu değişik bakış açılarıyla inceler, bakış açıları arasında bağıntılar kurar ve bunları belli bir dizge içinde sunar (Güneş, 2013, s. 334).

Bu çalışmada Peirce'ün üçlü ayrımını ifade ettiği gösterge ayrımına göre Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde geçen dedikodu hakkındaki beyitlerin bir çözümlemesi yapılmıştır. Beyitler, öncelikle okunuşları, sonra çevirileri ile verilmiştir. Her beytin altında bir tablo ile gösterge türü, gösterge, gösteren, gösterilen ve anlamlandırma (yorumlama) başlığı altında çözümlemesi yapılmıştır. Makalenin sonuç kısmında ise dedikodu hakkında geçen beyitlerin ortak bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

İnceleme

Beyit 1: *Guft hân ey suhregân-ı güft u gû*

Va'z u guftâr-ı zebân u gûş cû

Vezir dedi, dikkat edin ey dedikoduya kapılanlar!

Dilin, kulağın öğüdünü ve sözünü arayanlar! (1/566, s.56).¹

¹ Beyitlerin anlamlandırılmasında Adnan Karaismailoğlu'nun *Mesnevî* tercümesinden faydalanılmıştır.

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Suhregân-ı güft u gû	Dedikodu düşkünleri	Dedikodu düşkünlüğü olan kişiler aynı zamanda dilden çıkan ve kulakla duyulan söze itibar edip talep eden mana ve gönül ehli olmayan kişilerdir.

Beyit 2: *Tâ be-güft ü gû-yı bîdârî derî
To zi-guft-i hâb bûyî key berî*

Uyanıklık dedikodusunda buldukça sen, uykudaki konuşmadan nasıl haberin olur? (1/569, s. 56).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Güft u gû-yı bîdârî	Uyanıklık dedikodusu: Dedikodu/ Söz/ Nefsî Arzuları	Dedikodu ve söz uyanık olma hâli özdeşleştirilmiştir. Bununla birlikte bâtın ilmi anlamındaki uykudaki konuşma yer alır. Zahirî âleme (dedikodu) arzu duyan ve zahirin peşinde olanlar, bâtınî âlemden zevk alamazlar.

Beyit 3: *Güft ü gû-yı zâhir âmed çün gubâr
Müddetî hâmûş hû kon hûş dâr*

Dıştaki dedikodu toz gibidir.

Bir müddet susmaya alış, akıllı ol (1/577, s.56).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Güft u gû-yı zâhir	Zâhirî âlemin dedikodusu	Sadece görünen dünyaya önem verme, dedikoduyla ifade edilir. Öte yanda bu zahirî âlemin dedikodusu toza benzetilmiştir. Bu sebeple dedikodu çabuk kaybolmayı, geçiciliği ve yüzeyselliği ifade eder. Beytin ikinci mısraında, susmayı tercih etmek; düşünmek, dedikodu yapmamak ve akıllı olmaya karşılık olarak bir müddet müddet sus (hâmûş) ve akıllı ol denilir. Yani dedikodu aklın ve susmanın karşısında yer alır.

Beyit 4: *Pîr-dâmen râz-ı güft ü gû feşând*
Nîm gufte der-dehân be-mând

İhtiyar, eteğini dedikodudan silkti;
 Ona ait bizim ağzımızda ancak yarım bir söz kaldı
 (1/2217, s. 108).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Bâ-güft ü gûyem kâr nîst</i>	<i>Dedikoduyu terk etme</i>	Burada bir dervişin, halvete ve uzlete çekilmesi söz konusu edilmiştir. Bu makamda konuşulmayacağı ifade edilir. Ayrıca ikinci mısradaki konuşmanın mahiyeti dedikodu ifadesiyle açıklanır. Tasavvufta faydasız ve boş yere konuşmaya yer yoktur. Öte yandan Mesnevî'nin genelinde olduğu gibi konuşma ve dedikodu ile dünyalık işler ve zahiri âlemler meşgul olma kastedilir.

Beyit 5: *Ba'd ez-în destûrî-i guftâr nîst*
Ba'd ez-în bâ-güft u gûyem kâr nîst

Bundan sonra konuşmaya izin yok,
 Bundan sonra dedikodu ile işim yok (1/646, s.58).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Dâmen-râ zigüft ü gû feşânden</i>	<i>Eteğini dedikodudan temizlemek</i>	Önceki beyitlerde ihtiyarın "hâl"den de "kâl" (söz, bilgi)den de başka bir hâle ulaştığı ve böylece Celâl sâhibinin (Allah) cemâline, güzelliğine daldığı ifade edilmiştir. Dedikodunun terk edilmesi yaşlılık ile ilişkilendirilmiştir Yaşlı kimsenin dedikodudan el etek çekmesiyle, dünyaya ait söz ve konuşmanın yani dünya ile irtibatın kesilmesidir.

Beyit 6: *Yek şeb Arabî zenî mer şûy-râ
goft u ez-had bord güft ü gûy-râ*

Bir gece bir bedevî karısı,
Dedikoduyu hadden aşarak kocasına dedi ki:
(1/2252, s.109).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Güft u gûy râ ez-had borden	Sözün ve dedikodunun haddinden fazla olması	Bu hikâyedeki bedevî, aklın; bedevinin karısı da nefsin sembolüdür. Beyitte kadın, “dedikoduyu hadden aşarak” fakirlikten ve yoksulluktan şikâyet etmektedir. Görüldüğü üzere dedikodunun hadden aşması, nefsin arzularını çok fazla dile getirmek için kullanılmıştır.

Beyit 7: *Ger to-râ âyed ber-în nükte su'âl
Reng key hâlî buved ez-kâl ü kâl*

Bu nükte hakkında bir soru sorulsa reng,
Nasıl olur da kıyl u kâlden kurtulur? (1/2469)

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Hâlî şoden ez-kâl ü kâl	Dedikodudan kurtulma	“Reng” ile kesret kastedilir. Dedikodu ile bir önceki beyitte geçen Mûsâ ile Firavun'un çekişmesine işaret edilmiştir. “Dedikodu” çekişme ve anlaşmazlık için kullanılmıştır. Yani iki ziddin bir araya gelmesi vahdet âleminde mümkündür. Kesret ile dedikodudan ve çekişmeden kurtulmak mümkün olmadığı için Mûsâ ile Firavun da bir araya gelemez.

Beyit 8: *Nûr-ı in tesbîh ü in tehlîl-râ
Mîfûrûşî behr-i kâl ü kâl-râ*

Bu tesbih ve tevhit nurunu,
Dedikoduya mı satıyorsun? (1/2669, s.122).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Behr-i kâl ü kâl fîrûhten</i>	<i>Bir şeyi Dedikoduya satmak</i>	Bir önceki beyitlerden hareketle bu ifadenin meleklerle ait olduğu anlaşılır. Meleklerin önce yeryüzünde oldukları, daha sonra Allah'ın emriyle göğe sefer eyledikleri ifade edilir. Buna karşılık melekler, kendilerinin, Allah'ı hakkıyla tevhid ve takdis ettiklerini düşünerek bu durumu tevhit nurunun dedikoduya satılması olarak nitelendirmişlerdir. Bu sebeple tevhid meleklerle “dedikodu” ise âdemoğlunu temsil eder.

Beyit 9: *To güvâhî gayr-ı güft ü gû vü reng
Vâ-nümâ tâ rahm âred şâh-ı şeng*

Sen, dedikodu ve düzenden başka şahit göster de güzel
pâdişâh acısın (1/ 2700, s.123).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Güft u gû vü reng</i>	<i>İnsanları aldatacak sözler</i>	“Dedikodu” burada Allah'ın hoşuna gitmeyecek, faydasız ve bir kimseyi aldattıcı söz ve davranışlar manasındadır. Allah'ın merhametine dedikodu ile ulaşamaz. Metinde hile anlamındaki “reng” ile birlikte kullanılmıştır. Ayrıca boş laf kişiyi kandıracak söz manasındadır. Tasavvufi olarak ise “dedikodu” ile enâniyet ve benlik kastedilmektedir.

Beyit 10: *Bâ-ezel hoş bâ-ecel hoş şâdkâm
Fâriğ ez-teşnî' ü güft-i hâs u âm*

Ezelle hoş, ecele hoş ve mutluydu; herkesin
kötülemesinden ve sözünden uzaktı (2/411, s.181).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Fâriğ ez-güft-i hâs u âm	Halkın dedikodusuna kulak asmamak	Hikâyede halk, şeyhin arkasından kötü konuşmaktadır. Burada “güft” kelimesiyle halkın, şeyh hakkındaki dedikodusu kastedilir. Lâkin şeyh, bu kınama ve dedikodulara aldırış etmez. Zira beytin devamında gönülde bulunan kendisinden memnunsu, ona halkın surat asmasından, ekşi yüz göstermesinden ne zarar gelir, denmektedir. “Dedikodu” halkı yani avamı temsil eder.

Beyit 11: *To güvâhî gayr-ı güft ü gû vü reng
Vâ-nümâ tâ rahm âred şâh-ı şeng*

Sen, dedikodu ve düzenden başka şâhit göster de
güzel pâdişâh acısın (1/ 2700, s.123).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Sözcük	Kâl	Zâhire ait, zahîrî	Göz, hâl ilmiyle; kulak ise kâl ilmiyle meşguldür. Göz batınî ilmi, kulak ise zahîrî ilimleri simgelemektedir. “Dedikodu” kulakla öğrenilen zahîrî ilmi temsil eder.

Beyit 12: *Ver berây-ı bendeş est in güft ü gû
Ân ki hak goft ü men est ü men hod ü*

Eğer bu dedikodu, kulu içinse... Allâh, onun
hakkında da “O, benim” dedi. Yine beyhude ve bâtil
(2/1737, s.220).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Güf ü gü	Dedikodu	Metinde, dedikodu karşılığı olarak “güft ü gü” kullanılmıştır. Dedikodu ile kastedilen anlam, bir önceki beyitten anlaşılır. Bir önceki beyitte: Büyüyüp gelişmekte olan süt içer. Ayağı muhtaç olan çarık giyer, denmiştir. Burada yer alan duruma göre insana ait olan nefis ve bedene ait ihtiyaçlar “dedikodu”dan ibarettir.

Beyit 13: *Evliyâ etfâl-i Hakkend ey piser*

Gâyibi vü hâzırî bes bâ-haber

Gâyibî mendîş ez-noksâneşân

Kû keşed k'in ez-berây-ı cânêşân

Ey oğul! Veliler Hakk'ın çocuklarıdır.

Hazır bulunan ve bulunmayandan çok habersizdirler.

Eksikliklerinden dolayı gıybet etmeyi düşünme.

Çünkü Allah, onların cânı için intikam alır

(3/79-80, s. 305).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Gâyibî dâden	Gıybet etmek	Bu hikâyede fil anaları sözü ile veliler ve nebiler kastedilir. Yavrularıyla, onların mnevi evlâdı demek olan gerçek Müslümanlar kastedilmiştir. Bu yüzden o Müslümanlara zulmetmek, hatta etlerini yemek gibi sayılan gıybetlerinde bulunmak, velilerin intikamına uğramakla neticelenir. Metinde dedikodu anlamında kullanılan “gıybet” kelimesi ile bir kimsenin noksanlarını bulup arkasından konuşma kastedilmiştir.

Beyit 14: *K'ey hisân nezd-i Hudâ hey-y-i Bilâl
Bihterî ez-sad hay ü hry ü kîl ü kâl*

Ey alçaklar, Allâh katında Bilâl'in "heyve"si, yüz "hayy", "hıyy" ve dedikodudan daha iyidir (3/177, s.294).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Kîl ü kâl	Dedikodu	Metinde dedikodu karşılığında "kîl ü kâl" ifadesi geçer. Mesnevî'de bu hikâyeye göre ilk akla gelen, diğer insanların Bilâl-i Habeşî hakkındaki konuşmalarıdır. Lâkin beyitlerin devamında "kîl ü kâl" yani dedikodu kabul olunan duanın zıddı olarak kullanılmıştır. Yani kabul olunmayan dua dedikodudan farksızdır.

Beyit 15: *Ân dilî k'û âşık-ı mâlest ü câh
Yâ zebûn-ı in gîl ü âb-ı siyâh
Yâ hayâlâtî ki derzulümât-ı ü
mî-perestedeşân berây-ı güft ü gû*

Mala ve makâma âşık olan gönül, ya bu toprağa ve kara suya mağluptur ya da karanlıklarda dedikodu için taptığı hayâllere yeniktir (3/2267-2268, s.359).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Perestiş berây-ı güft ü gû	Dedikoduya tapmak	Dünya malına ve makama âşık olan insanlar için, ölüm bu arzularına karşı büyük bir yenilgidir. "Gil ve âb-ı siyah"tan kastedilen insana ait cismani ve nefsanî hasletlerdir. Dedikoduya tapmak ile de makam ve mevki peşinde koşanlar kastedilir. Dedikodu mal, makam ve nefsanî arzulara karşılık olarak kullanılmıştır.

Beyit 16: *Nakş-ı mâ in kerd ân tasvîrger
În ne-hâhed şod be-güft ü gû diger*

Nakkaş (Allâh) bizim resmimizi böyle yaptı;
artık bu dedikoduyla değişmez (3/2902, s.379).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Bâ-güft ü gû gerdiden	Dedikoduyla değişmek	Kader, Allah tarafından çizilmiştir ve dedikoduyla değişmeyecektir. Burada Allah'ın kudreti karşısında yer alan ve hiçbir işe yaramayacak, faydasız söz ve konuşmalar karşılığında kullanılmıştır.

Beyit 17: *Nakş-ı âdem lik ma'nî Cibrîl
Reste ez-haşm u hevâ vü kâl u kîl*

Sûreti insan, ancak manâsı Cebrâîl'dir; öfke heves ve dedikodudan kurtulmuştur (4/1507, s. 493).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Reste ez-kâl ü kîl	Dedikodudan kurtulmak	Bir önceki beyitte, insanların bir kısmının mutlak varlık olan Allah'adalmış, kendini kaybetmiş oldukları ve İsa gibi, meleklerle katıldıkları ifade edilir. Devamında ise bu insanları suret olarak insan ama mana olarak Cebrail gibi oldukları; öfke, heves, dedikodu gibi hasletlerden arındıkları ifade edilmiştir. Burada görüldüğü üzere "kâl ü kîl" terk edilmesi gereken, dünyaya ait kötü hasletler için kullanılır.

Beyit 18: *Ân hünerhâ-yı dakik ü kâl ü kâl*
Kavm-i Fir'avnend ecel çün âb-ı Nil

İnce hünerler ve dedikodular, Firavun kavmidir. Ecel de Nil Nehri gibi (4/1659, s.497)

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
<i>Simge</i>	<i>Tamlama</i>	<i>Kâl ü kâl</i>	<i>Dedikodu</i>	Önceki beyitte, “Nazardan düşücü olmayan bir ses, bir şöret, batmayan bir güneşe mensup parlaklık ara!” denildikten sonra dedikodular, Nil Nehri’nde boğularak yok olan Firavun ve kavmi ile özdeşleştirilmiştir. Burada dedikodu ifadesi ile anlatılmak istenen tıpkı Firavun ve kavmi gibi yok olacak olan dünya nimetleri ve dünyaya dair bilgidir.

Beyit 19: *Be-g’zer ez-insân hem u ez-kâl ü kâl*
Tâ leb-i deryâ-yı cân-ı Cibrîl

İnsanı da dedikoduyu da geç, Cebrâîl’in cân denizinin kıyısına kadar ulaş! (4/1888, s. 505).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
<i>Simge</i>	<i>Tamlama</i>	<i>Be-g’zer ez-kâl ü kâl</i>	<i>Dedikodudan geçmek</i>	“İnsanlık suretinden geç, birtakım gereksiz dedikoduları bırak” ifadeleriyle dedikodunun terk edilmesi bir unsur olarak zikredilir. Cebrail’in sahip olduğu yüce makama ulaşmak için dedikodunun terk edilmesi gerektiği ifade edilir. Dedikodu ile insan özdeşleştirilerek kesret, mâsivâ ve insana ait hususiyetler kastedilir.

Beyit 20: *Şerh-i in der âyine-i a'mâl cû*
Ki ne-yâbî fehm-i ân güft ü gû

Bunun açıklamasını işlerin aynasında ara çünkü bunu dedikoduyla anlayamazsın (4/2768, s.532).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Güft ü gû	Dedikodu	Metinde bahsedilen ve “güft ü gû” ile anlaşılacak olan şey, bir önceki beyitte bahsedilen Allah’la birlik olma (vahdet) durumudur. “Bunun ne demek olduğunu amellerin, işlerin aynasında ara. Çünkü dedikodu ile bunu anlayamazsın.” Zira bunun idrak edilmesi söz ve tarif ile anlaşılır, denilir. Burada anlatılan, dedikodu ile kastedilen bir şeyin, hissedilmeden dil ile söylenen zahirî ifadesidir.

Beyit 21: *Kef be-his bînî vü deryâ ez-delîl*
Fikr pînhân âşkârâ kâl ü kîl

Köpüğü duyuyula görürsün, denizi delille bilirsün;
düşünce gizli dedikoduysa açıktadır (5/1031, s. 626).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Aşikârâ kâl ü kîl	Dedikodunun açık olması	Deniz düşünceyi, köpük ise dedikoduyu temsil eder. Deniz vahdet köpük ise kesretin karşılığıdır. Dedikodu ile kastedilen düşüncenin zıddı, zahirî olan “söz” ve konuşmadır.

Beyit 22: *Dedi: Goft yâ Rabb z’in şikâl u güft ü gû*
der-çile vâ mânde em ez-zîkr-i to

“Yâ Rabbî! Bu güçlük ve dedikodudan dolayı çilede seni zikretmekten geri kaldım (5/1451, s. 641).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Güft ü gü	Dedikodu	Metinde “güft ü gü” ifadesi kullanılmıştır. Hikâyede çileye girmiş olan bir müridin rüyası anlatılır. Buna göre, hicaptan çıkamamış, can gözü açılmamış olduğu hâlde davaya kalkışanlar bu davadan ve bu sözlerden ne bir kuvvete sahip olurlar ne bir yardıma ne de dinleyenleri doğru yola götürebilirler, denilmiştir. Burada “dedikodu” Allah’ı zikretmekten alıkoyan şeydir.

Beyit 23: *Bed gümân bordîm u kon mâ-râ helâl*

Guşt-ı to hordîm ender-kîl ü kâl

Kötü zanda bulunduk. Hakkını bize helâl et.

Dedikoduda senin etini yedik (5/2293, s. 669).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Kâl ü kâl	Dedikodu	Mesnevî’de dedikodunun nadiren gerçek anlamında kullanıldığı beyitlerden biridir. Burada Sultan’ın incisinin kaybolması, halayktan şüphe edilmesi ve gıybet yapılması kastedilir. Ayrıca bu beyitte dedikodunun ve gıybetin, ölü eti yemekle eş tutulması hadisine telmih yapılması; dedikodunun, insanların arkasından olumsuz ve kötü konuşma anlamında kullanıldığını göstermektedir.

Beyit 24: *Nîstem der-‘azm-i kâl ü kâl men*

Der-be-der gerdem be-kef zenbil men

Dedikoduda bulunmaya niyetim yok. Elimde zembil kapı kapı gezeceğim (5/2690, s. 682).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Kâl ü kâl</i>	<i>Dedikodu</i>	Beyitte şeyh, kendimi göstermeye değil ancak horluğa ve dilencilige geldiğini, dedikoduda bulunmaya niyeti olmadığını ifade eder. Burada, dedikodu ile ifade edilen hor ve zelil olmanın zıddıdır. Yani nefse hoş gelen beğenilme ve takdir edilme arzusudur.

Beyit 25: *Aşk bored bahs-râ ey cân u bes*
Kû zi-güft ü gû şevved feryâd-res

Ey cân! Tartışmayı aşk bitirir ve ancak o dedikodudan kurtarır (5/3240, s.701).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Güft ü gû</i>	<i>Dedikodu</i>	Aşk ile dedikodu bir arada bulunamayan iki şeydir. Akıl aşkın zıddıdır. Aşk gelirse akıl gider ve bu ikisi bir arada bulunmaz. Dedikodu ve sözü, akıl temsil eder. Beyitte dedikodu, aşkın sona erdireceği dedikodu mahiyetindeki tartışmadır.

Beyit 26: *Sûretî peydâ koned ber-yâd-ı ü*
Cezb-i sûret âredet der-güft ü gû

İnsan, sevgilinin hâtırasıyla bir sûret bulur; sûretin cazbesi, seni dedikoduya sevk eder (5/3261, s. 702).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Güft ü gû</i>	<i>Dedikodu</i>	Dedikodu ile burada mecazi aşk, sûret ve Allah'tan gayrı olan şeyler ifade edilir. Dedikodunun zıddı ise ilâhî aşk ve bâtinî manadır.

Beyit 27: *Ey birûn ez-vehm ü kâl ü kâl-i men*
Hâk ber-fark-ı men ü temsîl-i men

Ey benim vehimimden ve dedikodumun dışında olan (Allâh), toprak benim başıma, getirdiğim örneğin de başına olsun! (5/3318, s. 704).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Kâl ü kâl	Dedikodu	Allah'ın varlığına delil aramak dedikodudur. Dedikodu ile kulun Allah'ın varlığına dair getirmiş olduğu deliller kastedilir. Bu deliller, aslında vehimlerin sonucudur. Bu sebeple bu düşünceler için dedikodu nitelemesinde bulunulmuştur.

Beyit 28: *Pîş ez-ân ki şeb şeved câme be-cû*
Rûz-râ zâyi' me-kon der-güft ü gû

Gece olmadan önce elbiseni ara; gününü dedikoduyla zâyi etme (6/458, s.753).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	Güft ü gû	Dedikodu	Bir önceki beyitte "Duymadın mı, dünya ancak bir oyundan ibarettir." Sense oyuna daldın, elbiseni yele verdin, şimdi korkuya düştün, denilir. Gece olmadan ifadesiyle hesap günü ve ölüm öncesi kastedilir. Günün dedikodu ile zayı olması ise ömrün boş ve faydasız işler için harcanmasıdır.

Beyit 29: *Çun ki âyed hîz hîzân-ı rahûl*
Gom şeved z'ân pes fînûn-ı kâl ü kâl

Göçün kalk kalk sesleri gelince ondan sonra dedikodu fenleri kaybolur (6/1285, s.761).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Kâl ü kâl</i>	<i>Dedikodu</i>	Metinde dedikodu kelimesine karşılık “kâl ü kâl” ifadesi kullanılmıştır. Göçün kalk seslerinin gelmesi ile mecazi olarak ölüm zamanının gelişi anlatılmaktadır. Ölüm zamanı geldiğinde tıpkı göç hareketine geçince göç kervanındaki insanların sohbetlerinin kesilmesi gibi dedikoduya yani dünya ile alakalı faydasız işlere dair her ne varsa kesilir ve bir anlamı kalmaz.

Beyit 30: *Hest û mikrâz-ı ehkâd u cidâl*
Kâti‘-i ceng-i do hasm u kâl ü kâl

O, kinleri ve kavgayı kesen bir makastır. İki hasmın savaşını ve dedikodusunu keser (6/1491, s. 786).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Kâl ü kâl</i>	<i>Dedikodu</i>	Burada dedikodu ile kastedilen çekişme, kavga ve düşmanlıktır. Metinde “kâl ü kâl” ifadesi yer almaktadır. Kadıdan bahsedilen beyitte; kadının adaleti, düşman kimselerin savaşlarını ve dedikodusunu keser, denilmiştir.

Beyit 31: *Çun ki in-râ pîşe kerd û ber-devâm*
Fücfüci der-şehr üftâd u avâm

Bunu sürekli olarak iş edinince şehirde halk arasında dedikodu oldu (6/1947, s.801).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
Simge	Tamlama	<i>Fücfüci</i>	<i>Dedikodu</i>	Metinde dedikodu karşılığı olarak “fücfüci” ifadesi yer alır. Hikâyede, define arayan adamın etrafta bir yerleri kazması sonucu halk arasında oluşan gizli fısıltılı konuşma için kullanılmıştır.

Beyit 32: *Çün zi-gıybet ü ekl-i lahm-i merdomân
Şast sâlet sîrât nâmed ez-ân*

Gıybetten ve halkın etini yemekten altmış yıldır nasıl doymadın? (6/4299, s. 879).

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Anlamlandırma (Yorumlayan)
<i>Simge</i>	<i>Tamlama</i>	<i>Gıybet</i>	<i>Dedikodu</i>	Metinde dedikodu karşılığı olarak “gıybet” kelimesi kullanılmıştır. Gıybette bulunmanın ölü eti yeme ile eşdeğer olduğuna dair hadise telmih yapılmıştır. Burada, dedikodunun insanlara hoş gibi görüldüğü ve dedikodudan vazgeçilmesinin çok zor olduğu ifade edilmiştir.

Sonuç

Mevlânâ'nın kadim eseri *Mesnevî*'nin 25700 beytini taradığımız zaman, dedikodu hakkında yer alan beyit sayısı 32 olarak karşımıza çıkmıştır. 32 beytin tamamı Peirce'ün göstergibilim ayrımına göre sözcükleri karşılayan *simge* gösterge türüne sahiptir. Bu 33 beyitte, dedikodu anlamı veren göstergelerden 31'i *tamlama* ve 1'i *sözcük* olarak karşımıza çıkmaktadır. Peirce'ün gösterge ayrımına göre de dedikodu anlamının karşılığı *gösterendir*. Beyitlerin göstergibilimsel olarak çözümlenmesi ile tespit edilen anlamlar; dedikodunun insanoğlu için olumsuz bir eylem olduğu, Allah tarafından sevilmediği, kişiye her zaman zarar verdiği, dedikodu ile uğraşan insanın zamanını boşa harcadığı, dedikodudan kimseye bir fayda gelmediği, dedikoduya vakit ayıran kişinin diğer dünyasını ihmal ettiği, toz gibi çabuk kaybolacak olan dedikoduya vakit ayırmanın kişiyi yanlış işlere sevk edeceği ve dedikodunun tamamen bu dünya işi olduğu anlamları tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Can, Şefik (1997). *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, I-III, İstanbul: Ötüken Yay.
- Eziler K. ve Ayşe Z. (2013). *Dilbilime Giriş*, Ankara: Seçkin Yay.
- Yılmaz, M. ve Temizkan, M. (2013). Türkiye Cumhuriyeti'nde tedavüle sürülen banknotların göstergebilimsel çözümlemesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 36, 86-131.
- Güneş, Ahmet (2013). "Göstergebilim Tarihi", *E-Journal of New World Sciences Academy*, 332-348.
- Mevlânâ Celaleddin Rûmî (2013). *Mesnevî* (Hızl.: Adnan Karaismailoğlu), Ankara: Akçağ Yay.